

JURISDICCIONS SENYORIALS, CÀRRECS MUNICIPALS I DEMOGRAFIA A LA CONCA DE BARBERÀ (SEGLE XVIII)

Valentí GUAL i VILÀ

EL MARC JURISCCIONAL

A la Conca de Barberà, a inicis del s. XVIII, la jurisdicció senyorial tenia un pes formidable. El Rei només controlava els territoris pertanyents al Ducat de Montblanc (la Vila Ducal, Blancafort, Lilla, Rojals i Els Cogullons), alhora que retenia la jurisdicció criminal sobre els habitants de conesa (Català).

El senyoriu eclesiàstic queia sobre amples zones de la comarca. Els hospitalers detentaven el domini ple de l'Espluga de Francolí –amb els llocs de Belltall i La Glorieta, integrants de la comanda espluguina–; de la cambra prioral de Barberà de la Conca –amb Pira, Ollers, Montbrió de la Marca, Biure, el Cogul, el Pinetell i la jurisdicció criminal de Vallverd–; de la comanda de Barcelona –Passanant– i de la de Vallfogona –Albió– (Miret).

Els monestirs de Santes Creus i de Poblet abastaven també dominis notables. El cenobi del Gaià: La Sala, Savella, Fonoll, Torlanda, Sant Gallard i Figuerola, la Guàrdia dels Prats, Forès i la jurisdicció civil de Conesa –localitats de minso pes demogràfic, excepció feta de les tres darreres–. En canvi, sota l'ombra de Poblet hi havia l'important centre de Vimbodí, ultra Vallclara, Prenafeta, Miramar, Senan i Tarrès (Miret).

L'Arquebisbe de Tarragona era senyor de Vilaverd i el capítol de Tortosa de Segura.

Llocs de baró laic eren: Santa Coloma de Queralt, Montargull, Rauric i Aguiló –del comte de Santa Coloma–; Sarral –dels Potau–; Solivella –dels Llorach–; Rocafort de Queralt –dels Armengol–; Savellà, Les Piles i Guimons –del comte de Savellà, amb la jurisdicció segrestada pel Rei, l'any 1720–; Vilanova de Prades i La Riba –del comte de Prades–; Sta. Perpètua i Pontils –del marquès d'Aitona–; Llorac –Claresvalls–; Vallespinosa –Aguilar–; Seguer –Marafiosa i Grimau– i La Cirera –Vadell i Lleó–.

Per tant, establim un complicadíssim mosaic jurisdiccional, refermador de la consideració prèvia a l'anterior relació de senyors i pobles. Cal tenir en compte que l'any 1632 el 73% del territori català era en mans de barons laics o eclesiàstics, segons es desprén de l'estudi de l'obra de Peguera.

L'IMPACTE DE LA NOVA PLANTA

Ens proposem d'analitzar l'impacte de la Nova Planta borbònica en l'organització municipal de les localitats d'una Conca sotmesa, majoritàriament, als dictaments dels senyors.

Segons el "Reglamento" del 1717, els nomenaments de batlles i regidors als pobles sotmesos a jurisdicció baronial quedaven reduïts a quatre fórmules:

a) Els barons que haguessin triat lliurement les seves autoritats municipals, sense cap intervenció dels habitants, podien seguir obrant així. De tota manera, havien de sotmetre el nomenament al vist-i-plau de la Reial Audiència que podia revocar l'elecció i dur-ne a terme una d'ofici.

Dins d'aquesta tipologia entren la majoria dels llocs de la Conca: L'Espluga de Francolí, Belltall, La Glorieta, Barberà, Pira, Ollers, Montbrió de la Marca, Biure, Passanant, Vallverd, Cogul, Solivella, Segura, Llorac, Rauric, Vallespinosa, Savellà, Guimons, La Sala, Savella, Fonoll, Torlanda, La Guàrdia dels Prats, Sta. Perpètua, Vallclara, Prenafeta, Miramar, Senan, Tarrès, Vimbodí, Albió, St. Gallard, Figuerola, Sta. coloma de Q., Montargull, Aguiló, Seguer i La Cirera.

b) Als pobles on l'elecció de les autoritats estava pactada entre baró i vassalls –sobretot a través de la proposició de candidats en terna d'on el senyor escollia els considerats més idonis–, el dret de proposició era mantingut, però restava relegat a mans del batlle i regidors cessants. A més, el baró havia de donar compte de la tria final a l'Audiència, en les mateixes condicions que en el cas anterior.

Els llocs de la Conca els pobladors dels quals gaudien del privilegi de presentació de terna eren: Rocafort de Q. –des 1686 i confeccionada pels jurats (Gual, 136)–, Sarral, Vilaverd, Les Piles, Vilanova de Prades, Forès (on el batlle escollia el sots-batlle) i els territoris del Ducat de Montblanc.

c) En el cas dels pobles que sortejaven els noms de les autoritats per mitjà de sistema insaculatori –amb acceptació reservada al baró–, hom

ordenà la supressió d'aquest mètode. Fou substituït per la presentació de terna a cura dels dignataris cessants cada any. El baró elegia a la terna i sotmetia l'acte al plàcet de l'Audiència.

De l'elecció de jurats a través de les bosses en tenim constància a: L'Espluga de Francolí, Pira, Rocafort de Queralt, Solivella, Sarra, Vila-
verd, La Guàrdia dels Prats i Forès.

d) Els pobles que nomenaven les autoritats de manera directa, sense l'intervenció baronial, quedaven assimilats als ajuntaments reials i era, per tant, l'Audiència la que dictava els càrrecs.

Tan sols a dues poblacions de relleu demogràfic notable –Vilaverd i Conesa– el consell votava els jurats. Altres llogarets: Montbrió de la Marca, Biure, Passanant, Vallverd, Segura, Llorac, Vallespinosa, Sta. Perpètua, Pontils i Belltall.

Dos casos surten de la tònica: a Ollers i a Rauric s'accedia al càrrec de jurat per rotació anual i general de tots els caps de casa. El Cogul –un mas– no tenia jurat, per raons evidents.

Aquest és el resultat d'aplicar els models de Torras (212) a la Conca de Barberà i al règim dels seus municipis abans i després de la Nova Planta, establert gràcies al buidatge de la Sèrie "Corregimientos" de la Reial Audiència (A.C.A., lligalls 176, 180, 183 i 184).

En treiem en clar: la importància de la nominació directa de batlle i sots-batlle per part del senyor i l'escàs relleu del procediment insaculatori de cara a l'elecció de jurats, abans del Decret.

Sense entrar en la problemàtica dels procuradors jurisdiccionals –anul·ladors de les atribucions de la resta d'homes del municipi–, analitzem i ponderem les afirmacions historiogràfiques que parlen de domini senyorial abusiu. Serem amatents a la figura del batlle: instrument fonamental del domini baronial sobre el municipi, encarregat de vetllar pels interessos del senyor i, gràcies a la Nova Planta, president de l'Ajuntament i administrador de justícia en nom del senyor. Destaquem la reincidència en l'ocupació del càrrec de batlle d'un mateix individu, ullant els nomenaments bianuals del període 1720-1738.

<i>Espluga de Francolí:</i>	Pau Anguera	(724, 731 i 736)
	Ventura Guasc	(720 i 728)
<i>Barberà de la Conca:</i>	Ramon Prats	(719, 727, 733, 734 i 738)
	Jaume Esplugues	(721, 722 i 736)

En aquest cas no podem subscriure l'afirmació de Joan Rovira, exemplificada per Torras (213) de cara a explicar abusos senyorials.

<i>Pira:</i>	Francesc Cantó	(733, 734 i 738)
	Pere Mateu	(721 i 722)
	Francesc Capdevila	(729 i 736)

Ollers: entre el 1719 i el 1739 sempre apareix a la documentació com a batlle Josep Civit, excepció feta del bienni 1736-1738.

<i>Montbrió de la Marca:</i>	Miquel Ballester	(727, 733, 734 i 738)
	Macià Tarragó	(719, 721, 722 i 731)
<i>Biure:</i>	Agustí Marimon	(722, 733, 734 i 738)
<i>Passanant:</i>	Ramon Piquer	(719, 721, 722 i 731)
	Josep Miró	(729 i 737)
<i>Vallverd:</i>	Joan Mateu	(719, 721 i 722, pel criminal)
	Isidre Miret	(723 i 736, pel civil)
<i>Cogul:</i>	igual que Vallverd, pel criminal.	
<i>Solivella:</i>	Josep Espinach	(727, 729 i 737)
<i>Segura:</i>	Pere Miret	(719 i 722)
	Marià Prous	(723 i 736)
	Jaume Saltó	(727 i 733)
	Magí Florensa	(730 i 738)
<i>Rauric:</i>	Joan Vilanova	(719 i 734)
<i>Vallespinosa:</i>	Joan Soler	(728 i 738)
<i>Pinetell:</i>	Jaume Esplugues de Barberà sempre, excepte:	
	Ramon Prats	(719 i 736)
<i>Blancafort:</i>	Agustí Sala	(724 i 733)
	Miquel Llurba	(729 i 735)
	Josep Moix	(726 i 737)
<i>Lilla:</i>	Jaume Cervelló	(719 i 728)
<i>Vilaverd:</i>	Francesc Batlle, ciut. h. Barna.	(719 i 734)
	Joan Andreu	(721, 727 i 738)
<i>Savellà:</i>	Jaume Molas	(720 i 727)
	Jaume Canela	(724 i 729)
<i>Les Piles:</i>	Antoni Prous	(719, 729 i 734)
	Joan Briansó	(725, 732 i 738)
<i>Vilanova de Prades:</i>	Miquel Vilalta	(723 i 727)
	Francesc Sans	(725 i 737)
<i>La Sala:</i>	Rafael Amenós	(719 i 721)
<i>Torlanda:</i>	Joan Moncusí	(719, 722, 725 i 733)
<i>Conesa:</i>	Miquel Ferrer	(722 i 734), pel criminal.
	Josep Nuet	(719, 726 i 734), pel civil.
	Miquel Ferrer	(725 i 729), ídem.
<i>Guàrdia dels Prats:</i>	Josep Olivart	(719, 722 i 723)
<i>Forès:</i>	Joan Civit	(722, 728, 732 i 736)
	Josep Fonoll	(724, 734 i 738)
<i>Sta. Perpètua:</i>	Joan Clarasó	(719 i 721)
<i>Pontils:</i>	Joan Balcells	(721 i 723)
<i>Vallclara:</i>	Jaume Baptiste Vilalta	(722, 731 i 737)
	Joan Nadal, major	(728 i 733)
<i>Prenafeta:</i>	Josep Gaya	(724, 728 i 731)
	Jaume Solanes	(722, 725 i 737)

<i>Seguer:</i>	Pere Torrents	(719 i 721)
	Marià Soler	(729, 731 i 735)
<i>La Cirera:</i>	Valentí Martorell	(736 i 738)
<i>Senan:</i>	Jaume Llobregat	(726, 731 i 735)
	Francesc Llobregat	(728 i 733)
	Esteve Piñol	(719 i 722)
<i>Tarrès:</i>	Miquel Arbós	(719 i 722)
	Joan Gili	(726 i 731)
	Josep Pàmies	(728 i 733)
<i>Vimbodí:</i>	Isidre Roig	(719, 722 i 728)
<i>Albió:</i>	Manel Martí	(722, 724, 729 i 736)
	Isidre Trilla	(725, 732 i 738)
<i>Sant Gallard-Figuerola:</i>	Macià Corbella	(721, 723 i 725)
	Joan Castells	(728, 732 i 736)
	Joan Lloreta	(730 i 738)
<i>Montargull:</i>	Marià Malet	(734 i 738)
<i>Aguiló:</i>	Josep Vallès	(718 i 727)
	Marià Martí	(721 i 729)

Només a nou localitats—Sta. Coloma i Rocafort de Q., Sarral, Llorac, Rojals, Guimons, Savella, Fonoll i La Riba— el càrrec de batlle no recaigué en la mateixa persona entre el 1720 i el 1738. A més, només Sta. Coloma, Sarral, La Riba, Rocafort i, menys, Rojals, gaudien d'importància demogràfica.

A la resta de llocs, sobretot als dominis hospitalers i pobletans, les reincidències eren a l'ordre del dia. Sens dubte, els barons tractaven de tenir a cada població un bàndol favorable, gràcies a la col·locació d'homes fidels en els càrrecs municipals (Torràs, 214).

Entrem breument en la qüestió de les regidories: la cerimònia de tria, “anava acompanyada de tota mena d'artificis per part dels barons a fi de forçar l'elecció de persones favorables als seus interessos” (Torràs, 214).

Un cop d'ull a les llistes obtingudes pel que fa a llocs amb quatre o més regidors:

Espluga de Francolí: Francesc Anguera—regidor 1er. el 724, 726 i 734—.

Joan Boquer—ídem el 721, 732 i 738—

A més foren batlles el 722-724 i el 734-736, respectivament.

Montblanc: Pere Joan Josa, ciutadà h. Barna.: reg. 1er. el 720, 724, 726 i 735.

Josep d'Aguiló, ciutadà h. Barna.: reg. 1er. el 721, 725 i 728.

Josep Ribes i Soldevila ciutadà h. Barna.: reg. 1er. el 722, 733, i 736.

Antoni Muntaner i Murtra ciutadà h. Barna.: reg. 1er. el 731, 734 i 738.

Antoni Tomàs i Rubinat ciutadà h. Barna.: reg. 1er. el 732 i 738.

Altres: Francesc Poca, dr. en Dret (723), Salvador Alba, notari (736).

Així: —domini de la regidoria primera per part dels ciutadans honrats.

—a la segona detectem notaris i mercaders, sobretot.

Sarral: Bernat Generès, apotecari (721, 725 i 733)

Francesc Fontanilles, pagès (726, 728 i 730)

Joan Potau “del raval” (720 i 737)

Francesc Fontanilles fou col·locat en sisè lloc. En una carta, indata, afirmava merèixer el primer o segon lloc: havia estat sots-veguer de Sarral i capità en la defensa de la Torredembarra.

A la gran majoria de regidors els fou aparellada la professió de “labrador”, que hem d’entendre com a pagès ben establert. De tota maneta, l’escultor Isidre Espinalt havia estat regidor tercer en quatre oportunitats (721, 725, 727 i 733)

Santa Coloma de Queralt: Josep Dalmases, botiguer, reg. 1er. 725 i 733.

Ramon Cogul, ciutadà h. reg. 1er. 734 i 737.

Anton Pedrol, doctor (en ?) reg. 1er. 720 i 735.

Dos notaris, Francesc Busquets i Carles Roca, ocuparen la primera regidoria els anys 1721 i 1730, respectivament. No consta la professió de la resta de regidors primers.

3.— COMPARACIONS DEMOGRÀFIQUES

Per tal de poder establir el nombre de regidors pertocants a cada localitat, l’Audiència havia de saber el nombre de veïns del lloc en qüestió. Comparem els resultats que aporta la Sèrie “Corregimientos” amb la relació “Cathaluña Numerada en sos termes, en sas casas y personas” (del 1716, segons Iglésies).

La primera i la tercera columna corresponen a dades d’Iglésies, la segona i la quarta son nostres.

Lloc	(1) Cases	(2) Veïns	(3) Hbs.	Regidors
Blancafort	66	60	315	3
Lilla	6	26	41	2
Rojals	30	30	174	2
Vilaverd	71	60	232	3
Guialmons	11	10	54	2
Vilanova de Prades	32	24	145	2
Fonoll	1	1	9	—
Conesa	36	30	68	2
Guàrdia dels Prats	25	32	130	2

Forès	24	20	91	2
Sta. Perpètua	23	24	126	2
Montblanc	50 (sic)	230	115 (sic)	6
Espluga Francolí	150	?	663	4 -1er. 5-
Barberà de la Conca	72	62	354	3
Pira	28	26	135	2
Ollers	7	7	53	2
Montbrió del la Marca	16	15	66	2
Biure	14	14	92	2
Passanant	33	26	101	2
Vallverd	10	10	62	2
Cogul	1	1	12	-
Rocafort de Q.	62	40	204	3
Solivella	45	50	262	3
Segura	9	9	60	2
Sarreal	230	220	929	6
Rauric	7	6	34	2
Vallespinosa	20	15	77	2
Pinetell	-	-	-	-
La Riba	20	17	84	2
Seguer	8	7	45	2
Sta. Coloma Q.	200	200	714	5
Aguiló	28	20	123	2
Albió	12	8	36	2
Montargull	9	8	35	2
Figuerola	4	?	3	1
St. Gallard	6	?	15	1
Vimbodí	80	68	308	3 -1er. 4-
Vallclara	34	15	85	2
Senan	11	10	24	2
TOTALS.	1.435	1.401	5.961	
	(sense Montbl.)	(sense Espluga F.)	(sense Montbl.)	

PROCEDÈNCIA DE LES DADES:

Fins Seguer: vegeu, Iglésies *Estadístiques...*, pgs. 307-308, Vegueria Montblanc.

Fins St. Gallard: íd., pg. 479, Vegueria Cervera Baixa.

Fins Senan: íd., pg. 266-267, Vegueria de Lleida.

Comentaris: les derivades de la Sèrie "Corregimientos" -columna (2)- estan arrodonides i normalment són defectives respecte les d'Iglésies. Sobten: Lilla: 6-26, error clar a (2); Vilaverd: 71-60; Vilanova de Prades: 32-24; Barberà: 72-62; Passanant: 33-26; Rocafort: 62-40; Vimbodí: 80-68 i

Vallclara: 34-15. I també: Guàrdia Prats: 25-32 i Solivella: 45-50.

Montblanc mereix comentari a part: les xifres de "Cataluña..." són clarament inferiors a la realitat i fruit d'un error lamentable, més encara si tenim en compte que pertoquen a la capital comarcal. El cas de l'Espluga de Francolí troba la mateixa aplicació a la inversa, en ser fruit d'un dissortat descuit del personal de l'Audiència.

En definitiva, les xifres derivades de l'estudi de la sèrie "Corregimientos" presentes certes deficiències que ens fan considerar-les només amb caràcter aproximatiu de la realitat demogràfica, sens dubte molt més ben reflectida en les dades aportades pel demògraf Iglésies.

CONSIDERACIONS FINALS

Un treball com el que hem presentat no pot presentar unes conclusions totals o globals: és compost de tres cossos diferenciats i ben definits i s'han d'extreure –i ho han estat– de cadascun dels mateixos. És per aquest motiu que defugim la síntesi.

BIBLIOGRAFIA:

- Català i Roca, Pere: *Els Castells Catalans*, vol. IV. Rafael Dalmau, editor. Barcelona. 1973. 1152 pgs.
- Gual i Vilà, Valentí: *Terra i Guerra. Rocafort de Queralt a l'Edat Moderna*. Rafael Dalmau, editor. Barcelona. 1987. 159 pgs.
- Iglésies i Fort, Josep: *Estadístiques de població de Catalunya el primer vicenni del s. XVIII*, vol. I. FSVC. Barna. 1974. 562 pgs.
- Miret i Sans, J.: *Les cases de templers i hospitalers en Catalunya*. Imprenta Casa Prov. de la Caritat. Barcelona. 1910. 619 pgs.
- Peguera, Lluís de: *Pràctica, forma y stil de celebrar Corts en Catalunya*. Barcelona, 1632.
- Torras i Ribé, Josep M.: *Els municipis catalans de l'Antic Règim*. Ed. Curial. Barcelona. 1984.

FSCV: Fundació Salvador Vives Casajuana
Prov.: Provincial